

Dottie Kinn, „Golden Gate Bridge“, 2012.

PRADĖTAS TAIKYTI SKAITMENINIŲ RINKŲ AKTAS.

Ką turi žinoti vartotojai, verslas ir
inovacijų kūrėjai

SANTRAUKA

Nuo 2023 m. gegužės pradedamas taikyti Europos Sąjungos (ES) Skaitmeninių rinkų aktas (SRA). Tai – naujas reglamentas, kuriuo ES siekiama užtikrinti sąžiningas ir atviras skaitmenines rinkas.

SRA bus taikomas didžiosioms internetinėms platformoms, prilyginamoms prieigos valdytojoms (angl. gatekeeper), kurios dėl didelės naudotojų bazės ir stiprios ekonominės padėties daro poveikį vidaus rinkai.

2023 m. liepos 3 d. platformos, atitinkančios visus SRA prieigos valdytojams numatytus kriterijus, turi informuoti Europos Komisiją (EK) apie prieigos valdytojo atitikimo faktą. Jos privalės atsisakyti tam tikrų neleistinių veiksmų ir pradėti taikyti reikalaujamus veiksmus. Priešingu atveju bus taikomos baudos, galinčios grėsti iki 10 proc. globalios metinės apyvartos.

Tarp neleistinių veiksmų yra draudimas prieigos valdytojams savo platformoje palankiau vertinti savo siūlomas paslaugas ir produktus ir draudimas neleisti naudotojams pašalinti iš anksto įdiegtą programinę įrangą ar programėlę, jei jie to pageidauja.¹

Tikėtina, kad dėl SRA reguliavimų tiek vartotojams, tiek verslo klientams gali brangti kai kurių internetinių platformų paslaugos, mažėti paslaugų pasiūla ar jų kokybė, sulėtėti staigų augimo potencialą turinčių technologijų inovacijų bendrovių plėtra. Pradėjus taikyti SRA, šie neigiami veiksniai bus didžiąja dalimi nulemti naujų reguliavimų, o ne vartotojų ir rinkos procesų padiktuotų verslo sprendimų.

¹ Skaitmeninių rinkų aktas. Sąlygos sąžiningoms ir atviroms skaitmeninėms rinkoms“, Europos Komisija, žiūrėta 2023 birželio 5 d. https://commission.europa.eu/strategy-and-policy/priorities-2019-2024/europe-fit-digital-age/digital-markets-act-ensuring-fair-and-open-digital-markets_lt

1. KAM BUS TAIKOMAS SKAITMENINIŲ RINKŲ AKTAS

Skaitmeninių rinkų akto įgyvendinimo etapai²

2022-11-01

Įsigaliojo SRA.

2023-05-02

SRA pradamas taikyti.

2023-07-03

Platformos informuoja EK apie galimą atitikimą prieigos valdytojo statusui.

2023-09-06

EK skelbia prieigos valdytojų sąrašą.

2024-03-07

SRA taikomas pilna apimtimi.

Nuo 2023 m. gegužės mėnesio pradėtas taikyti Skaitmeninių rinkų aktas (SRA) yra skirtas reguliuoti dideles internetines platformas, kurios, Europos Komisijos (EK) vertinimu, daro nepageidaujamą poveikį vidaus rinkai dėl savo didelės naudotojų bazės ir stiprios ekonominės padėties. Tokios internetinės platformos įvardijamos kaip „prieigos valdytojai“ (angl. gatekeeper).

Iki 2023 m. liepos 3 d. internetinės platformos privalės informuoti EK apie galimą atitikimą prieigos valdytojo statusui, o 2023 m. rugsėjo 6 d. bus paskelbtas prieigos valdytojų sąrašas.

² „Digital Markets Act: rules for digital gatekeepers to ensure open markets enter into force“, European Commission, žiūrėta 2023 gegužės 30 d., https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/ip_22_6423

Prieigos valdytojai bus identifikuojami pagal šiuos SRA numatytus kriterijus³:

- *kiekybinius, t. y. pajamų, rinkos vertės, vartotojų skaičiaus, kriterijus*, kuriais siekiama užtikrinti, kad po prieigos valdytojo statusu nepatektų sąlyginai nedideli rinkos žaidėjai (žr. 1 lentelę);
- *rinkos galios kriterijus*, kurie turi užtikrinti, kad potencialus prieigos valdytojas neturėtų reikšmingos galios daryti įtaką visos rinkos procesams, negalėtų sudaryti įėjimo į rinką barjerų ir taip trukdyti konkurentams atsirasti ar stiprėti (žr. 2 lentelę);
- *teikiamų paslaugų rūšies kriterijus*, t. y. skaitmeninių rinkų aktas taikomas ne visai skaitmeninei rinkai, bet tik įmonėms, kurios kaip „pagrindinę platformos paslaugą“ teikia vieną iš SRA numatytų paslaugų (žr. 3 lentelę).

1 LENTELĖ

Prieigos valdytojų kiekybiniai kriterijai⁴

Metinė apyvarta bent trijose šalyse narėse per pastaruosius trejus metus siekė 7,5 mlrd. eurų;

Rinkos vertė pastaraisiais metais buvo bent 75 mlrd. eurų;

Pagrindinė platformos paslauga naudojasi 45 mln. aktyvių vartotojų ES per mėnesį ir 10 tūkst. aktyvių verslo vartotojų per metus.

2 LENTELĖ

Prieigos valdytojų rinkos galios kriterijai⁵

Turi stiprią ekonominę padėtį, daro didelį poveikį vidaus rinkai ir veikia daugelyje ES šalių;

Turi stiprią tarpininkavimo poziciją, o tai reiškia, kad didelė naudotojų bazė susiejama su daugeliu įmonių;

Turi (arba netrukus turės) įsitvirtinusią ir ilgalaikę padėtį rinkoje, o tai reiškia, kad ji yra stabili, jei įmonė atitinka du pirmiau nurodytus kriterijus kiekvienais iš paskutinių trejų finansinių metų.“

Internetinės platformos, EK oficialiai pripažintos prieigos valdytojais, turės per 6 mėnesius nuo prieigos valdytojų sąrašo paskelbimo dienos (2023 m. rugsėjo 6 d.) pakoreguoti savo veiklas taip, kad vykdytų SRA numatytus leistinus veiksmus ir atsisakytų neleistinių (žr. 4 ir 5 lenteles).

³ „Digital Markets Act: rules for digital gatekeepers to ensure open markets enter into force“, European Commission, žiūrėta 2023 gegužės 30 d., https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/ip_22_6423

³ Skaitmeninių rinkų aktas. Sąlygos sąžiningoms ir atviroms skaitmeninėms rinkoms“, Europos Komisija, žiūrėta 2023 birželio 5 d. https://commission.europa.eu/strategy-and-policy/priorities-2019-2024/europe-fit-digital-age/digital-markets-act-ensuring-fair-and-open-digital-markets_lt

⁴ „Regulation (EU) 2022/1925 of the European Parliament and of the Council of 14 September 2022 on contestable and fair markets in the digital sector and amending Directives (EU) 2019/1937 and (EU) 2020/1828 (Digital Markets Act) (Text with EEA relevance)“, EUR-lex, žiūrėta 2023 birželio 5 d., <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A32022R1925>

⁵ Skaitmeninių rinkų aktas. Sąlygos sąžiningoms ir atviroms skaitmeninėms rinkoms“, Europos Komisija, žiūrėta 2023 birželio 5 d. https://commission.europa.eu/strategy-and-policy/priorities-2019-2024/europe-fit-digital-age/digital-markets-act-ensuring-fair-and-open-digital-markets_lt

3 LENTELĖ

Paslaugos, kurioms taikomas SRA, ir jų pavyzdžiai

Paslaugos⁶	Pavyzdžiai⁷
Internetinės tarpininkavimo paslaugos	<i>Google Play Store, Apple App Store, Apple eCommerce, Apple Books, Facebook marketplace, Airbnb; Uber, Uber Eats; Booking.com, Expedia.com, PayPal, eBay eCommerce, Zalando eCommerce</i>
Interneto paieškos sistema	<i>Google Search, Bing Search, Yahoo Search</i>
Internetinės socialinių tinklų paslaugos	<i>LinkedIn, Facebook, Instagram, Twitter</i>
Dalijimosi vaizdo medžiaga platformos paslaugos	<i>Youtube, Facebook, Dailymotion</i>
Su numeriu nesiejamo asmenų tarpusavio ryšio paslaugos	<i>Skype, MS Teams, Messenger, Whats App, Zoom, Slack</i>
Operacinės sistemos	<i>Android, Windows, MacOS, iOS</i>
Saityno naršyklės	<i>Chrome, Safari</i>
Virtualieji asistentai	<i>Alexa, Siri, Google Assistant, Cortana</i>
Debesijos kompiuterijos paslaugos	<i>Google Cloud, Amazon Web Services, Microsoft Azure, SAP IaaS/PaaS, Oracle Cloud, Salesforce</i>
Internetinės reklamos paslaugos, įskaitant reklamos tinklų, reklamos mainų ir visas kitas reklamos tarpininkavimo	<i>Google Display and Search Ad, Youtube Video Ad, Amazon Display and Search Ad, Twitch Video Ad, Bing Search Ad, LinkedIn Display Ad, Facebook Display Ad, Instagram Display Ad, Twitter Display Ad, Booking Search Ad, Expedia Search and Display Ad, eBay Search Ad, Zalando Search and Display Ad, Yahoo Search Ad, Dailymotion Video Ad</i>

⁶ Regulation (EU) 2022/1925 of the European Parliament and of the Council of 14 September 2022 on contestable and fair markets in the digital sector and amending Directives (EU) 2019/1937 and (EU) 2020/1828 (Digital Markets Act) (Text with EEA relevance)", EUR-lex, žiūrėta 2023 birželio 5 d., <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A32022R1925>

⁷ „Which platforms will be caught by the Digital Markets Act? The ‘gatekeeper’ dilemma“, Bruegel, paskelbta 2021 gruodžio 14 d., <https://www.bruegel.org/blog-post/which-platforms-will-be-caught-digital-markets-act-gatekeeper-dilemma>

2. NELEISTINI VEIKSMAI

SRA įvardijami konkretūs veiksmai, kuriais esą pasireiškia rinkos „netobulumai“. Internetinėms platformoms, atitinkantiems SRA numatytus prieigos valdytojų kriterijus, yra numatyti neleistini veiksmai (žr. 4 lentelę) ir reikalaujami veiksmai (žr. 5 lentelę).

4 LENTELĖ

Neleistini veiksmai

Palankiau vertinti paties prieigos valdytojo siūlomų paslaugų ir produktų, palyginus su panašiomis paslaugomis ar trečiųjų šalių šioje prieigos valdytojo platformoje siūlomomis paslaugomis;

Neturint veiksmingo sutikimo sekti galutinius naudotojus už prieigos valdytojų pagrindinės platformos paslaugos ribų tikslinės reklamos tikslais;

Neleisti naudotojams pašalinti iš anksto įdiegtą programinę įrangą ar programėlę, jei jie to pageidauja;

Užkirsti kelią vartotojams prisijungti prie įmonių už jų platformų ribų.

5 LENTELĖ

Reikalaujami veiksmai

Platformoje save reklamuojančioms įmonėms suteikti priemones ir informaciją, kurios reikia reklamuotojams ir leidėjams, kad jie galėtų savarankiškai patikrinti prieigos valdytojo skelbiamą jų reklamą;

Leisti savo verslo klientams reklamuoti savo pasiūlą ir sudaryti sutartis su klientais už prieigos valdytojo platformos ribų;

Leisti savo verslo klientams susipažinti su duomenimis, kuriuos jie sukuria naudodamiesi prieigos valdytojo platforma;

Leisti trečiųjų šalių sąveiką su paties prieigos valdytojo paslaugomis tam tikrais konkrečiais atvejais.

SRA daroma prielaida, kad neleistiniais veiksmais internetinės platformos kuria sau palankias sąlygas ir taip įgyja reikšmingą rinkos galią. Tokie veiksmai vertinami kaip nesąžiningi.⁸

Papildomai SRA numato veiksmus, kurių iš prieigos valdytojų bus reikalaujama. Šių veiksmų netaikymas, esą, taip pat suteikia reikšmingą galią prieigos valdytojams, o prievolė juos atlikti Europos skaitmenines rinkas padarys sąžiningas.

⁸ Skaitmeninių rinkų aktas. Sąlygos sąžiningoms ir atviroms skaitmeninėms rinkoms“, Europos Komisija, žiūrėta 2023 birželio 5 d. https://commission.europa.eu/strategy-and-policy/priorities-2019-2024/europe-fit-digital-age/digital-markets-act-ensuring-fair-and-open-digital-markets_lt

Toliau bus nagrinėjami du SRA įvardyti neleistini veiksmai:

- „palankiau vertinti paties prieigos valdytojo siūlomų paslaugų ir produktų, palyginti su panašiomis paslaugomis ar trečiųjų šalių šioje prieigos valdytojo platformoje siūlomomis paslaugomis“;
- „neleisti naudotojams pašalinti iš anksto įdiegtą programinę įrangą ar programėlę, jei jie to pageidauja“.

2.1. Draudimas internetinėms platformoms teikti pirmumo savo produktams

Vienas iš didelėms internetinėms platformoms, kurios pagal SRA bus pripažintos prieigos valdytojais, neleistinų veiksmų yra palankiau vertinti paties prieigos valdytojo siūlomas paslaugas ir produktus, palyginti su panašiomis paslaugomis ar trečiųjų šalių šioje prieigos valdytojo platformoje siūlomomis paslaugomis.

Šiuo metu naudojantis pagrindiniu internetinės platformos produktu ar paslauga vartotojui be papildomo sutikimo gali būti siūloma kita tos platformos valdoma paslauga. Pavyzdžiui, elektroninės prekybos puslapyje *amazon.com* geriau matomose pozicijose siūlomi Amazon Basics prekės ženklų pažymėti produktai arba Google paieškoje vartotojui ieškant tam tikro restorano pateikiama Google žemėlapių nuoroda.

Skaitmeninės įmonės ne tik vykdo savo pagrindinę veiklą (pvz. išmaniųjų telefonų, operacinės sistemos kūrimas arba paieškos internete variklis), bet ir įvertinusios patogumo vartotojui naudą plečia veiklos sritis ir kuria naujas paslaugas, pvz., pradeda teikti minėtas internetinių žemėlapių paslaugas (Google Maps⁹) ar finansines paslaugas (Apple Pay¹⁰). Kitaip tariant, savo pagrindinio produkto vartotojams platformos pirmiausia pasiūlo rinktis jų pačių teikiamą papildomą paslaugą ir tokiu būdu savo pačių platformoje teikia pirmumo savo kitoms paslaugoms.

EK požiūriu, tokia strategija vertinama kaip nesąžininga, kaip tam tikras vartotojo interesų nepaisymas, tad SRA siekiama ją apriboti.

Draudimas didelėms internetinėms platformoms teikti pirmumo savo paslaugoms gali turėti nenumatytų neigiamų pasekmių vartotojams ir skaitmeninės rinkos dalyviams:

⁹ Viktor Hendelmann, „How Does Google Maps Make Money? Analyzing Its Business Model“, Productmint, žiūrėta 2023 birželio 13 d., <https://productmint.com/how-does-google-maps-make-money/>

¹⁰ Roel Wieringa, „The Business Models of Apple Pay and Apple Card“, The value engineers, paskelbta 2020 liepos 20d., <https://www.thevalueengineers.nl/the-business-models-of-apple-pay-and-apple-card/>

Vartotojo sprendimas gali tapti nesvarbus, mažės erdvės vartotojams ugdyti sąmoningą pasirinkimą. SRA kaip aksioma yra pateikiama tai, kad savo produkto ar paslaugos protegavimas yra neigiamas veiksmas. Be to, daroma klaidinga prielaida, kad verslas, tiekdamas paslaugą, rinksis siūlyti kuo prastesnę kokybę, kad galėtų uždirbti daugiau pelno, taigi reikalingas trečiosios šalies arbitro įsikišimas su tam tikromis taisyklėmis ir ribojimais.

Tariama internetinės platformos strategija veikti prieš savo klientą nepaisant jo poreikių, o kartu ir paklausos dėsnį, nėra ekonomiškai pagrįsta ir verslui yra žalinga. Plačiai taikant tokią praktiką ilgainiui tiesiog prarandama didelė dalis klientų. Iš tiesų vartotojas „balsuodamas“ savo pinigais pats sprendžia, ar internetinės platformos produkto protegavimas jam yra naudingas ar žalingas. Net jei platformos ir teikia pirmumo savo paslaugai/produktui, vadinasi, jie tinka vartotojui, o platformos atsako už juos savo reputacija.

Draudžiant platformoms palankiau vertinti savo produktus neatsižvelgiama į vartotojų valią, išreikštą jų pačių pasirinkimais, o šios nuostatos taikymas ribos vartotojų erdvę ugdyti laisvą ir sąmoningą prekių ir paslaugų pasirinkimą.

Vartotojas už papildomus ribojimus sumokės savo laiku. Daroma prielaida, kad vartotojui visais atvejais reikia kuo daugiau pasirinkimo, nėra tiksli. Dabartiniame informacijos pertekliaus laikotarpyje dažnas vartotojas sumoka ne už didesnį produktų pasirinkimą, bet už produktus, parinktus kuo tiksliau pagal jo preferencijas. Vartotojas savo duomenimis sumoka platformai, kad jam būtų sutaupyta laiko ir būtų parinkti geriausi jo poreikius atitinkantys produktai. Jeigu prioritezuojama paslauga yra būtent tokia, tai reiškia, kad vartotojo vertinimu ji pasiekia tikslą.

Iškreipiamos skaitmeninių technologijų paslaugų konkurencinės sąlygos. SRA išskiria tam tikras skaitmeninių technologijų paslaugas ir jas teikiančioms bendrovėms taiko aukštesnius reikalavimus nei kitas paslaugas teikiantiems ūkio subjektams.¹¹ Tai gali mažinti verslo, vykdančio veiklą skaitmeninių technologijų srityje ir teikiančio tam tikras paslaugas, konkurencingumą.

EK prieigos valdytojo sąvoka apibrėžia situaciją, kuri neretai pasitaiko ir kituose sektoriuose. Daugelis didelių įmonių, ne tik skaitmeninėje erdvėje, „veikia daugelyje šalių, turi stiprią tarpininkavimo poziciją ir ilgalaikę padėtį rinkoje“.¹² Tačiau kyla abejonių, ar tokia padėtis gali

¹¹ „Regulation (EU) 2022/1925 of the European Parliament and of the Council of 14 September 2022 on contestable and fair markets in the digital sector and amending Directives (EU) 2019/1937 and (EU) 2020/1828 (Digital Markets Act) (Text with EEA relevance)“, EUR-lex, žiūrėta 2023 birželio 5 d., <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A32022R1925>

¹² Skaitmeninių rinkų aktas. Sąlygos sąžiningoms ir atviroms skaitmeninėms rinkoms“, Europos Komisija, žiūrėta 2023 birželio 5 d. https://commission.europa.eu/strategy-and-policy/priorities-2019-2024/europe-fit-digital-age/digital-markets-act-ensuring-fair-and-open-digital-markets_lt

būti prilyginama prieigos valdymui, t. y. galios, kuria galima skirstyti resursus ir galimybes, turėjimui.¹³

Platformų produktų ir paslaugų prioritejavimas netiesiogiai galėtų būti prilyginamas įprastoms situacijoms, kai maisto prekių parduotuvių tinklai siūlo to paties tinklo privačiu prekės ženklu (*ang., private label*) pažymėtus produktus, taip jiems teikdami pirmumo kitų tiekėjų atžvilgiu.

Kitas netiesiogiai susijęs pavyzdys yra didžiuosiuose prekybos centruose įrengtos maisto prekių parduotuvės, kurios tam tikrais atvejais priklauso tai pačiai įmonių grupei kaip ir prekybos centro valdytojas. Pagal tokią logiką vartotojas turėtų piktintis, kad užėjęs į prekybos centrą jis yra priverstas apsipirkti maisto prekių parduotuvėje, kurią pasirinko prekybos centro valdytojas teikdamas pirmumo tai parduotuvei kaip savo kitam produktui, o ne kokioje nors kitoje maisto parduotuvėje.

Su savo produktų prioritejavimu yra susiduriama neretai įvairiuose sektoriuose, tačiau būtent skaitmeninėse rinkose veikiantiems ūkio subjektams tokiai veiklai numatomi griežti ribojimai.

Skatinamas neefektyvus ribotų išteklių naudojimas. Kyla rizika, kad produktai ir paslaugos, negalintys dėl įvairių priežasčių įveikti konkurencijos, dabar be vartotojo verdikto galės tapti „konkurencingi“. Taigi vartotojas gaus arba prastesnės kokybės arba brangiau kainuojančią paslaugą.

Pavyzdžiui, alternatyvų Google paieškos varikliui yra, netgi tokių, kurios siūlo nesekamą naršymą (pvz. DuckDuck Go¹⁴), visgi 4 iš 5 vartotojų renkasi būtent Google paieškos variklį¹⁵. Patogumui išlaikyti vartotojai naudojami paieškos variklio vystomu ir palankiau vertinamu produktu. Toks vartotojų pasirinkimas rodo aukštą vartotojų pasitikėjimą, o tai yra svarbiausias rodiklis. Jis reiškia, kad konkuruojantys produktai tiesiog neteikia pakankamai gero pasiūlymo, kuris motyvuotų vartotojus pakeisti naudojamą paieškos variklį.

Reglamentu sukuriant geresnes sąlygas grupei tiekėjų, kurie be valstybės įsikišimo nebūtų konkurencingi, riboti resursai galiausiai paskirstomi ir naudojami neefektyviai.

Reglamento įgyvendinimas gali brangiai kainuoti. Papildomai reikėtų vertinti ir naujojo reguliavimo įgyvendinimo kaštus. Net pakankamai aiškūs kiekybiniai kriterijai, numatyti SRA prieigos valdytojams identifikuoti, tokie kaip rinkos kapitalizacija ar aktyvių vartotojų skaičius,

¹³ Cambridge Dictionary, žiūrėta 2023 birželio 7 d., <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/gatekeeper>

¹⁴ Ivy Wigmore, „DuckDuckGo“, Techtarget, žiūrėta 2023 birželio 13 d., <https://www.techtarget.com/whatis/definition/DuckDuckGo>

¹⁵ „Market share of leading desktop search engines worldwide from January 2015 to March 2023“, Statista, žiūrėta 2023 m. birželio 13 d., <https://www.statista.com/statistics/216573/worldwide-market-share-of-search-engines/>

kelia rimtų įgyvendinimo rizikų. Rinkos kapitalizacijos rodiklis yra svyruojantis, ypač didelio neapibrėžtumo rinkoje sąlygomis, o aktyvaus vartotojo apibrėžimas skirtingoms platformoms gali turėti skirtingą svorį.

Pagal SRA, pagrindinę platformos paslaugą teikianti įmonė atskiromis pagrindinėmis platformos paslaugomis turi laikyti tas pagrindines paslaugas, kuriomis jos galutiniai naudotojai arba verslo klientai naudojami skirtingais tikslais¹⁶ (pvz. Facebook ir Facebook Messenger). Remiantis tuo pačiu argumentu Facebook ir Instagram socialiniai tinklai irgi gali būti traktuojamos kaip atskiros pagrindinės platformų paslaugos, nes jų vartotojai naudoja šiuos tinklus dėl skirtingų tikslų.¹⁷

Visi minėti pavyzdžiai gali vesti į ilgus ir brangius išaiškinimus, galbūt įtraukiant ir teises priemones. Todėl kyla rizika, kad SRA neleistinių veiksmų užtikrinamas bus sunkiai įgyvendinamas arba pareikalaus daugiau resursų, nei potencialiai atneš naudos.

2.2. Draudimas įdiegti „nepanaikinamas“ programėles

SRA kitu neleistiniu veiksniu yra laikoma praktika, kuomet prieigos valdytojai numato „neleisti naudotojams pašalinti iš anksto įdiegtą programinę įrangą ar programėlę, jei jie to pageidauja“.¹⁸ Tokio veiksmo pavyzdys gali būti nenumatyta galimybė ištrinti operacinės sistemos integralių programėlių (pvz. nustatymų programėlės), pagrindinių programėlių (pvz. Kamera, Žinutės) ir programėlių, kurios greičiausiai laikomos komercinės operacinės sėkmės dalimi (pvz. App Store, Wallet, Safari).¹⁹

Vartotojo pasirinkimas sumažėja. Vieni išmanieji telefonai kaip naudą vartotojui pateikia kainą arba kokybę, kiti – leidimą vartotojui ištrinti ar įdiegti programėles, kaip pageidauja vartotojas. Dar kiti kaip unikalią naudą siūlo nuspėjamumą, kuris sukuriamas palaikant standartinį telefono paketą (įskaitant neištrinamas programėles) bet kurioje pasaulio vietoje. Reikalavimas neturėti neištrinamų programėlių mažina unikalios vertės kūrimo

¹⁶ „Regulation (EU) 2022/1925 of the European Parliament and of the Council of 14 September 2022 on contestable and fair markets in the digital sector and amending Directives (EU) 2019/1937 and (EU) 2020/1828 (Digital Markets Act) (Text with EEA relevance)“, EUR-lex, žiūrėta 2023 birželio 5 d., <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A32022R1925>

¹⁷ Christophe Carugati, „The difficulty of designating gatekeepers under the EU Digital Markets Act“, Bruegel, paskelbta 2023 vasario 20 d., <https://www.bruegel.org/blog-post/difficulty-designating-gatekeepers-under-eu-digital-markets-act>

¹⁸ Skaitmeninių rinkų aktas. Sąlygos sąžiningoms ir atviroms skaitmeninėms rinkoms“, Europos Komisija, žiūrėta 2023 birželio 5 d. https://commission.europa.eu/strategy-and-policy/priorities-2019-2024/europe-fit-digital-age/digital-markets-act-ensuring-fair-and-open-digital-markets_lt

¹⁹ JOE CASON, „Here Are All the Pre-Installed iPhone Apps You Can and Can't Delete“, makeuseof.com, paskelbta 2022 birželio 8 d., <https://www.makeuseof.com/which-pre-installed-iphone-apps-can-you-delete/>

galimybes, suvienodina išmaniųjų telefonų siūlomas naudas vartotojui ir taip mažina pasirinkimą.

Mažinamas nuspėjamas perkant produktą. Produktas ir iš anksto įdiegta programinė įranga ar programėlė yra visas paketas, kurį vartotojas gauna. Vartotojai, kuriems nepatinka konkreti programėlė (pvz. Safari naršyklė), gali pasirinkti naudotis kitu produktu, kurio unikalumas gali būti net ir „neištrinamų“ programėlių neturėjimas. Lygiai taip pat vartotojas gali pasirinkti pirkti visą kito produkto paketą (pvz. visą iPhone patirtį su „neištrinamomis“ programėlėmis) kartu su tuo paketu siūlomomis naudomis.

Draudimas įdiegti neištrinamas programėles atima iš vartotojo nuspėjamumą, kuomet jis žino, kad nusipirkęs telefoną X turės konkrečias standartines funkcijas, prieinamas ankstesnėse telefonų versijose arba standartiškai prieinamas visame pasaulyje. Būtent todėl McDonalds, pavyzdžiui, visame pasaulyje yra vienodas. Jo koncepcija su savimi neša aiškią nuspėjamumo vertę, už kurią vartotojai moka.

Išaugusios informacijos ir produktų pasiūlos laikotarpyje vartotojai, ypač skaitmeninėse rinkose, fiziškai negali įvertinti visų faktorių ir visų galimų produktų norėdami pasirinkti sau tinkamiausią. Taupydami savo laiką vartotojai renkasi visą konkretaus prekės ženklo paketą. Kaip ir renkantis McDonalds restoraną yra aišku, kokias naudas tas konkretus paketas atneša. Naujais ribojimais siekiant sureguliuoti konkretų telefono funkcionalumą rizikuojama, kad funkcijos skirtinguose produktuose suvienodės. Tai reiškia, kad pamažu nyks konkretaus prekės ženklo produktų paketo nešamų išskirtinių ir stabilių naudų kiekis. Tokiu būdu iš vartotojo atimama nuspėjamumo galimybė, t. y. galimybė neinvestuojant daug laiko rinktis ilgai naudojamą prekės ženklo produktą ir tikėtis, kad funkcionalumas ir kokybė išliks tokie patys.

Vartotojas turės papildomai rūpintis naudojimosi paslaugomis saugumu. Geras pavyzdys – iš anksto gamintojo įdiegta ir neištrinama kameros programėlė.

Šiuo atveju už kameros programėlę telefono gamintojas atsako savo reputacija, todėl ji privalo būti saugesnė nei bet kuri kita kameros programėlė, tiekama bet kurio kito tiekėjo ir parsisiųsta iš programėlių parduotuvės. Pradėjus taikyti SRA, operacinės sistemos gamintojas turės rasti technologinius sprendimus ir užtikrinti, kad iš kitų tiekėjų parsisiųsta programėlė būtų saugi. Vartotojui saugios programėlės pasirinkimas taip pat reikš papildomas laiko sąnaudas.

Intervencija į privačių ūkio subjektų strateginius sprendimus. Įmonės, kurios gali būti priskirtos prieigos valdytojų apibrėžimui, rinkai siūlo produktus, teikiančius tam tikrą vertę, pvz. kokybės, ilgaamžiškumo ar mažos kainos naudą. Ilustruojantis pavyzdys galėtų būti

išmanusis telefonas, kurio unikalumas yra vartotojui kuriama išskirtinė prietaiso kokybė. Norėdamas vartotojui užtikrinti kokybės vertę, šio prietaiso gamintojas rinkoje ieško geriausios minėtą vertę atitinkančios programinės įrangos, programėlių, naršyklių arba kuria jas pats.

Natūralu, kad kurdamas išskirtinę kokybę vartotojui telefono gamintojas nori, kad tokia programinė įranga ir liktų neatsiejama telefono dalimi. Gamintojas gali atsakyti tik už savo arba savo partnerių programinę įrangą. Jis rizikuoja savo reputacija, nes leisdamas ištrinti programinę įrangą gali pakenkti galutiniam išskirtinės kokybės produkto/paslaugos paketo siekiui. Reikalavimas užtikrinti tokią galimybę yra intervencija į privataus ūkio subjekto produkto plėtojimą, rinkodaros ir technologinius sprendimus, įmonės strategijos klausimus.

Slopinamos inovacijų kūrimo paskatos. Jeigu mažinama galimybė užsidirbti, mažėja inovacijų galimybė. Kalbant apie kameros programėlę turėtų būti keliamas ne tik paprasčiausio saugumo klausimas. Prekės ženklo identiteto kūrimo argumentas taip pat yra svarbus. Telefonų gamintojai skiria milžiniškas investicijas, tobulina prietaiso techninius aspektus (pvz.: kameros funkcionalumas), kuriuos, bandant atitikti SRA kriterijus, turėtų pritaikyti ne prie savo arba patikimų tiekėjų kuriamos programinės įrangos, bet prie trečiųjų šalių ir nebūtinai patikimos programėlės. Tai mažins inovacijų paskatų, nes nebus pagrindo investuoti į, pavyzdžiui, kameros funkcionalumą, jeigu trečios šalies kameros programėlė neišnaudos viso pačios telefono kameros funkcionalumo.

Tikėtina rinkos koncentracijos rizika, konkurencijos mažėjimas. Išmaniųjų telefonų gamintojo pagrįsta būtinybė uždirbti pelną verčia kurti inovacijas, išsiskirti konkurencinėje aplinkoje. Tam visada yra ieškoma unikalios kampo, kuriuo galima būtų pritraukti kuo didesnio klientų rato dėmesį. Dėl to laimi vartotojas, nes renkantis išmanųjį telefoną pasiūla su unikalia verte ar nauda yra didžiulė. SRA taikomas neištrinamų programėlių ribojimas suvienodins išmaniųjų telefonų funkcionalumą. Taip slops viso telefono siūlomo paketo unikalumas.

Tai reiškia, kad gamintojai iš dalies praras galimybę konkuruoti unikalumu ir turės konkuruoti tik kokybe arba kaina. Tai mažins konkurencijos erdvę. Vartotojai galės rinktis tarp pigaus ir brangaus bei tarp kokybiško ir nekokybiško produkto ar paslaugos. Tikėtina, kad tai gali lemti didesnę rinkos koncentraciją.

Tiekėjai, kurie daug investavo kurdami savo produkto ar paslaugos išskirtinumą (unikalumą), turės įvykdyti didelę ir brangią transformaciją, o tai gali ne visiems pavykti. Įmonėms, kurios konkuravo kainos ir kokybės atžvilgiu, ES sudaromos jų strategijai palankesnės sąlygos plėstis, galbūt net absorbuojant unikalumu konkuravusius rinkos žaidėjus. Tokiu būdu reglamentavimas, kuriuo siekiama padidinti konkurenciją, gali ją sumažinti.

IŠVADOS

SRA numatyti draudimai prieigos valdytojams palankiau vertinti savo siūlomas paslaugas ir produktus, bei neleisti naudotojams pašalinti iš anksto įdiegtą programinę įrangą ar programėlę gali sukelti nenumatytų neigiamų pasekmių vartotojams, ūkio subjektams ir inovacijų kūrėjams:

- didesnes paslaugų kainas ar prastesnę paslaugų kokybę;
- mažesnį pasirinkimą vartotojams;
- mažiau nuspėjamumo ir apibrėžtumo perkant produktą ar paslaugą;
- didesnes vartotojų laiko sąnaudas;
- mažėjančias inovacijų kūrimo paskatas;
- iškreiptas skaitmeninių technologijų paslaugų konkurencines sąlygas;
- rinkos koncentracijos riziką;
- aukštus reglamento įgyvendinimo ir pritaikymo kaštus;
- didėjantį ribotų išteklių naudojimo neefektyvumą.

ES pradėjus taikyti prieigos valdytojoms pripažintoms internetinėms platformoms veiklos ribojimus, sąlygos vartotojams, verslui ir inovacijų kuriantiems startuoliams vis labiau bus veikiamos nebe vartotojų ir rinkos procesų diktuojamų verslo sprendimų, o SRA numatytų reguliavimų.

Daugiau apie ES Skaitmeninių rinkų akto analizę galite skaityti „Digital Market Act: Competition, Property, Innovation And User Interests.“²⁰

²⁰ Lithuanian Free Market Institute, „Digital Market Act: Competition, Property, Innovation and User Interests“, paskelbta 2022 sausio mėn., https://www.llri.lt/wp-content/uploads/2022/02/Paper-On-Digital-Market-Act_LFMI-2021-12-14.pdf